

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У КОНТЕКСТІ МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Сучасне українське суспільство переживає складний період свого саморозвитку, позначений труднощами перехідного періоду, коли демократичні, гуманістичні цінності утверджуються суперечливо і надто повільно. Це зумовлює падіння моралі, культури взаємостосунків між людьми, криміналізацію суспільних відносин тощо. Значні суперечності особливо позначаються на молодому поколінні, в свідомості й поведінці якого не сформувалися та міцно не закріпилися позитивні установки й мотиви, значущі ціннісні орієнтації.

За таких обставин вкрай важливим стає виховання в молодого покоління толерантності, оскільки утвердження принципів і норм толерантності є необхідною умовою взаєморозуміння між людьми, взаємодії, злагоди, згуртування і консолідації суспільства.

Повне визначення, що розкриває головну сутність і позитивний зміст толерантності, знаходимо у Філософській енциклопедії: «Толерантність – терпимість по відношенню до поглядів, традицій та звичаїв інших. Вона є необхідною по відношенню до особливостей різних народів, націй, релігій. Толерантність є ознакою впевненості у собі та усвідомлення надійності власних переконань, ознакою відкритої для усіх ідейної течії, що не боїться порівняння з іншими точками зору й не уникає моральної конкуренції» [6, с. 642], а у «Новій філософській енциклопедії» толерантність визначається як якість, що характеризує ставлення до іншої людини як до рівної собі особистості і проявляється у свідомому пригніченні почуття неприйняття, що зумовлюється всім тим, що відрізняє іншу людину (зовнішність, манера розмовляти, смаки і уподобання, спосіб життя, переконання). Толерантність передбачає

налаштування на розуміння та діалог з іншою людиною, визнання і повагу її права на відмінність [4, т.3, с. 134].Л. Дробижева вбачає у толерантності готовність прийняти «інших» такими, як вони є, і взаємодіяти з ними на засадах взаєморозуміння і згоди [3, с. 67]. Р. Валітова вважає толерантність моральною чеснотою особистості, що характеризує її ставлення до іншої людини як вільної, рівноцінної гідної особистості, сутність якої полягає в добровільному й свідомому пригніченні почуття неприйняття, що викликається її певними властивостями як зовнішніми (расові, національні), так і внутрішніми (релігія, що сповідується, традиції, моральні переваги), налаштування на діалог і розуміння іншої людини, відмову від переваг однієї особи над іншою, визнання й повага її права на відмінність [2, с. 115].

Виховання толерантності починається з розвитку такого морального новоутворення, як усвідомлення цінності людської особистості. Формується вона у двох напрямках. Перший полягає в тому, що перед людиною розкривають позитивні якості особистостей, які її оточують: батьки, викладачі, однолітки, тощо. Цей процес повинен починатися ще в дитячому віці і органічно продовжуватися у період навчання у школі, ВНЗ. При цьому особливу увагу слід приділяти тому, чим та чи інша людина відрізняється від свого оточення, у чому полягає її неповторність, самобутність. Лише щире усвідомлення цінності людської особистості, повага до її особливостей стає запорукою появи у молоді об'єктивних оцінок спочатку інших людей, а потім і себе.

Іншим напрямком формування у майбутнього спеціаліста цінності іншої людини є попередження зверхнього ставлення до людей. Основи такого ставлення можуть закладатися ще в сім'ї, коли батьки негативно оцінюють своїх друзів, колег, сусідів, забороняють дитині спілкуватися з іншими дітьми тому, що їх спосіб життя чи самовираження не відповідає загальноприйнятим нормам або стандартам [5, с. 62–63].

На думку доктора психологічних наук, академіка, дійсного члена НАПНУ І. Бега для розвитку толерантності дуже важливо сформувати у молодій людини образ «хорошого іншого» в процесі спілкування та спільної діяльності. Саме ті

люди, які сприймаються особистістю як «хороші інші», складають коло її спілкування, входять до складу референтної групи, думка якої є найбільш важливою для молодшої людини. Але на цей процес можна подивитися ширше і формувати образ «хорошого іншого» виходячи не лише з кола її безпосереднього спілкування, але й створюючи привабливий образ представників інших народів та національностей.

Образ «хорошого іншого» тісно пов'язаний з розвитком емпатії, яка проявляється в умінні поставити себе на місце іншого, в емоційній чуйності до переживань інших людей. Здатність співпереживати, небайдуже ставитись до емоційних проявів іншої людини виникає поступово. При цьому важливо сформувати у вихованців різноманітні форми адекватних поведінкових реакцій на дії партнерів у спілкуванні, бо саме неадекватність, невиразність цих реакцій найчастіше стає причиною конфліктів між людьми [1, с. 427].

Для прийняття та усвідомлення ідеї толерантності, формування відповідного світогляду та поведінки необхідна наявність певних вольових зусиль з боку людей, які мають за мету утвердження та збереження основних гуманістичних цінностей: свободи, справедливості, демократії. Саме вольові зусилля спрямовуються на подолання такого явища, як егоцентризм, який у своїх негативних формах, на відміну від емпатії, виступає як нетерпимість однієї людини до зовнішнього вигляду, мовлення, поглядів, переконань, тощо, що притаманні іншим людям і відрізняються від власних. Труднощі, пов'язані з подоланням негативних проявів егоцентризму, виникають в результаті того, що він є невід'ємною структурною складовою свідомості людини, яка формується в певному соціальному середовищі.

«Негативний» егоцентризм виявляється у тому, що людина не лише засуджує цінності, відмінні від власних, але також нав'язує свої цінності іншим. На відміну від «негативного», носії «доброзичливого» егоцентризму поблажливо ставляться до відмінностей інших, не нав'язують своєї точки зору, тобто проявляють толерантність. Слід зазначити, що у своєму позитивному

аспекті «доброзичливий» егоцентризм може бути передумовою формування толерантності, а отже, потребує свідомої цілеспрямованої виховної роботи.

Виховання толерантності тісно пов'язане з усвідомленням особистістю своїх основних прав і свобод для того, щоб забезпечити здійснення та захист як власних прав, так і прав інших людей. Толерантність особистості супроводжується незалежністю мислення, критичністю суджень, сформованих на моральних цінностях [5, с. 63–64].

Формування толерантної свідомості у сучасній молоді відбувається як у процесі навчання, так і в позааудиторній роботі. Виховання толерантності в цьому випадку вимагає відповідних зусиль, спеціально організованих заходів, метою яких є зближення різних людей, досягнення взаєморозуміння між ними та їх взаємне духовне збагачення. Дуже важливо при цьому не допускати протиставлення одного члена колективу іншому, а навпаки, виявляти спільні мотиви у навчанні та спільній діяльності.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / І. Д. Бех.– К. : Либідь, 2008. – 848с.
2. Валитова Р.Р. Толерантность как этическая проблема: автореф. дисс. на соискание науч.степени канд. философ.наук / Р. Р. Валитова.–М., 1997. –15 с.
3. Дробижева Л. М. Социальные проблемы межнациональных отношений в постсоветской России /Л. М.Дробижева.–М., 2003.– 218с.
4. Новая философская энциклопедия. ИФ РАН [коллектив авторов]. – М. : Издательство «Мысль». – 2000–2001. – 2660 с.
- 5.Осипова Т. Ю. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посіб./Т. Ю. Осипова, Т. Ю. Бартенєва, О. О. Біла ; за заг. ред Т. Ю. Осипової.– Одеса: Фенікс,2006.–288с.
6. Философский энциклопедический словарь/Ред. кол. С. С. Аверцев и др. –2-е изд.–М.: Сов.энциклопедия, 1989.–815с.